

ҲОЗИРГИ ЗАМОН ЭРОН ҲИКОЯЧИЛИГИДА МАВЗУЛАР КЎЛАМИ (Аёллар адабиёти мисолида)

Турдиева Ойдин,

Тошкент давлат шарқшунослик институти тадқиқотчиси

Таянч сўз ва иборалар: Эрон, ҳикоя, жуда қисқа ҳикоя, ҳикоянавислик, аёллар ижоди, аёл образи, анъанавий ва янги талқин, руҳий ҳолат, психологик портрет, руҳият манзараси, сюрреализм, магик реализм.

XX аср 80-чи айниқса, 90-йиллар эрон ҳикоянавислигининг ўзига хослиги адабиёт майдонига аёл ёзувчиларнинг янги авлоди кириб келгани, аёл ижоди ва аёл образининг янги талқин этилиши билан характерланади. Улар Симин Донешвар, Шахрнуш Порсипур, Ғаззоли Ализода, Гули Тараққий каби ўз ижодий фаолиятларини Эрондаги 1979 йилги инқилобдан олдин бошлаган адибаларнинг анъаналарини давом эттириб, аёллар ижодиётини янада бойитдилар. 80-йиллардан кейин ижод эта бошлаган аёл ёзувчилар доирасига Маниже Жонқўли, Самира Аслонпур, Захро Завориён, Важиҳе Али Акбарий Сомоний, Розия Тужжор каби истеъдодли адибалар киради. Уларнинг ҳикояларида бир одамнинг оддий ҳаёти мавзу бўлиб, қаҳрамонларнинг қалбига чуқурроқ кириш, кўнгил кечинмаларини теранроқ ифода этиш етакчи тамойилга айланди. Бу ҳолат исломий жамиятдаги аёлнинг мавқеи ҳақида шаклланган тасаввур ва тушунчаларга зид келса ҳам, ҳақиқий адабий ҳодиса сифатида рўй берди. Бир даврда яшаб, ижод этаётган бу адибалар яратган кўплаб асарларда типологик умумийлик мавжуд. Типологик умумийлик уларни ҳаёт материални танлашда, уни бадиий идрок қилиш ва баҳолаш мезонларида кузатилади. Инқилобдан кейинги давр эрон ҳикоянавислиги ҳақида гапирганда, сўнгги авлод ёзувчиларидан Шахриёр Маданипурнинг эътирофи эътиборга молик: “Бугунги давр, назаримда ўтиш даври. Бу ўн йилликнинг (Эрон Ислом инқилобидан кейинги 10 йил назарда тутилмоқда) энг муҳим хусусияти тажриба шижоатидир. Бу наслнинг

аввалгилардан фарқли жиҳати балки дунёга қараш тарзидир... Инсон ҳеч қачон бу асрадагичалик ҳозирги ҳолати ва келажаги ҳақида ўйга толмаган”.⁷

Замонавий эрон адибалари ўз асарларида шижоат билан янги услублар, янги мазмун ва янги шакллар қўллаш бошладилар. Бу адибаларнинг ҳар бирининг ижоди ўзига хос бўлиб, унинг асосини аёл образини яратиш ташкил қилди. Лекин, биз аёл образига ёндашишда ўзгаришларни кўрамай. Энди уларнинг аёл қаҳрамони бутунлай эзилган, мазлума, ҳақ-ҳуқуқсиз ёки “сифа” (“вақтинчалик никоҳ”) қурбони бўлган муштипар эрон аёли эмас, балки аксарият ҳолларда саводли, иродали, замонавий аёлдир. Албатта, унинг муаммолари кўп, бу муаммолар шахсий ҳаёти, оиласи, эри билан боғлиқ. Аммо аёлнинг бу муаммоларга муносабати, характери олдингига нисбатан бошқача тус олади. Бу муносабатларни биз адибалар ҳикояларининг қисқача таҳлили орқали кузатамиз.

Бугунги кунда самарали ижоди билан эрон ҳикоячилиги тараққиётига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиб келаётган ёзувчилардан бири Важиҳе Али Акбари Сомонийдир. У 1976 йили Техронда таваллуд топган. Ёзиш истаги унда ўсмирлик йилларидаёқ пайдо бўлган. В. Сомонийнинг “ترا من چشم در راهم”⁸ (“Кўзларим йўлингда”) ҳикоялар тўпламида унинг 7 та ҳикояси жой олган. Улар “ايستگاه آخر” (“Охири бекат”), “ترا من زیر” (“Кўзларим йўлингда”), “چشم در راهم” (“Ёмғир остида”), “برگی از یک

⁷حسن مير عابدینی. صد سال داتان نویسی ایران. جلد دوم ص 1043
⁸تورا من چشم در راهم. وجیهه علی اکبری سامانی تهران (2008)

زندگی (“Хаётдан бир варақ”), “ نصير خان” (“Насирхон”), “چشم به راه” (“Йўлга кўз тикиб”), “پلهای شکسته” (“Синган кўприклар”) хикоялари бўлиб, мавзу жиҳатдан жамиятнинг маънавий-ахлоқий, ижтимоий муаммоларига бағишланган.

Важиҳе Али Акбари Сомонийнинг “زیر باران” (“Ёмғир остида”) ⁹ номли хикоясида ҳозирги куннинг энг долзарб саналган муаммоларидан бири – кўкрак саратони касаллигининг аёл руҳиятига таъсири қаҳрамоннинг туйғулар манзарасини яратиш орқали ёритиб берилган. Хикоядаги воқеалар бош қаҳрамон - Аёл (хикояда унинг номи берилмайди) тилидан хикоя қилинади. Унда оила, эр-хотин муносабати, руҳий ҳолат тасвирлари орқали унинг психологик портрети яратилади. В.Сомоний табиат тасвирини қаҳрамон руҳи, психологиясига мос равишда чиза олади, уларни уйғунлаштириб юборади. Хикоянинг сюжетини бош қаҳрамоннинг кўкрак беги саратонига чалиниши билан боғлиқ ҳодисалар ва уларнинг қаҳрамон руҳиятига таъсири тасвири ташкил қилади. Хикоя сюжетига илгари сурилган асосий ғоя инсоннинг ҳаёт қийинчиликлари олдида чекинмаслиги, доимо умид билан яшаш кераклигидир.

Истеъдодли адибалардан 1972 йилда туғилган Маниже Жонқули 90-йилларда ижодий фаолият билан шуғулланишни бошлаган. Маниже ҳам В. Сомоний каби ўз хикояларида, асосан, аёллар образига мурожаат этади. Унинг “بیگانه” (“Бегона”) ¹⁰ хикояси шаҳид кетган ўғлини хотирлаб маърака қилаётган бир бева, ёлғиз яшайдиган аёл ҳақида. Она ўн саккиз йил олдин фарзандини урушда йўқотган, бироқ бу хотира фақатгина она қалбида мангу яшайди. Хикояда хотира муқаддаслиги ғояси етакчилик қилади.

1962 йилда Техронда туғилган, 80-йилларда ижод эта бошлаган яна бир адиба

Захро Завориён бўлиб, унинг “ممنوعیت محبت” (“Муҳаббатни ман этиш”) ¹¹ хикояси аёл вафоси, садоқати ҳақидаги чиройли севги хикоясидир. Воқеа суд залидан ёш оиланинг ажралишидан бошланади. Дастлаб бахтли оила бошига мусибат тушади: ёш эр Фуад ногирон бўлиб қолади. Лекин севикли хотини Афсона эрининг ногиронлигини кўтаради, унга меҳр бериб қарайди. Бироқ ногирон эр билан ёш умрини хазон қилишни истамаган Афсонанинг ота-онаси бу ҳолнинг давом этишига қарши. Улар қизларини Фуад билан ажрашишга мажбур қилишади. Суд уларни ажратади. Афсонанинг кўнгли, гарчи улар энди эр-хотин бўлмасалар-да, Фуадда қолади. Ота-она зўравонлиги қизларини бахтсиз ҳаёт кечиришга мажбурлайди.

Юқорида келтирилган аёллар ижодидан намуналар бизга эрон ҳаётидан турли манзаралар, яшаш тарзи, оилавий муносабатлар тўғрисида озми-кўпми хабар беради. Аммо замонавий эрон адабиётида аёл кўнглини тўла англашда, қалби тубига етиб боришда, унинг барча сир-асрорларини кашф этишда таниқли адиба Розия Тужжорга тенг келадигани топилмайди.

Розия Тужжор ўзига хос бир услубда ёзадики, унинг асарлари фалсафий мушоҳадалар билан бойлиги, тил ва услуб гўзаллиги ҳамда ижтимоий муаммоларнинг ўртага кўйилиши жиҳатидан бошқа ёзувчиларнинг асарларидан ажралиб туради. Р.Тужжор хикоялари қаҳрамонларининг аксарияти аёллардир. Унинг қаламига мансуб “هم سيب” (“Ҳам олма, ҳам юлдуз”) ¹² тўплами йигирма иккита хикоядан иборат. Шулардан ўн еттита аёллар образи марказий ўринни эгаллайди ва фақат бешта хикоядагина эркаклар бош қаҳрамон сифатида гавдаланганлар, бироқ уларда ҳам олдинги хикояларда бўлгани каби аёл персонажларнинг фаол иштироки сезилиб

⁹ Шу асар, 99-с.

¹⁰ Современная иранская проза. Антология иранского рассказа. Том I. Стр. 54.

¹¹ Шу асар, 149-с.

¹² راضیه تجار. هم سيب هم ستاره. تهران. 1386/2007

туради. Аёллар бевосита ёки билвосита эркалар тақдирига дахлдордирлар.

Р.Тужжорнинг “سفر به ريشه ها” (“Ватанга сафар”)¹³ ҳикояси уйдан узоқ юртларга ўқишга кетган эроний қиз ҳақида. Етти йилдан кейин у ватанига қайтиб келади, келганида эса кўп нарса ўзгарган – ота-она ҳовлиси ҳувиллаб қолган; уйлари эскириб, бузилиб, нураб кетмоқда; ёшликдаги дўсти Мажид оғир касалга чалинган; фаол, истеъдодли дугонаси оиласида ўралашиб қолган; бошқа танишлари ўзгариб кетган. Қаҳрамон қиз бу хорғин жойларни, тўкилаётган ота уйини ташлаб кетиши мумкин, чунки хорижда уни бошқа – фаровон ва тинч ҳаёт, турмуш қурмоқчи бўлган йигит кутмоқда. У ватанига сафар қилиб яна хорижга қайтиш ниятида келган эди. Лекин қиз уйда қолади, диёрини бошқа тарк этмайди. У бу ерда қолиши керак. Уйини, ҳовлисини, дўстларини жонлантириши керак.

Р.Тужжорнинг “قاب انتظار” (“Соғинч қобиғи”)¹⁴ ҳикояси 1980-1989 йилларда бўлиб ўтган Эрон-Ироқ урушида ўлган аскарнинг хотини кундалиги шаклида, иккинчи шахсга, яъни ёш келиннинг эрига муурожаати шаклида ёзилган. Унда ҳам эронликлар ҳаёти аниқ, равшан ифодаланган. Наврўз байрамини кутиш, бу байрамда тайёрланадиган таомлар, урф-одатлар, расм-русумлар, кийимлар, келиннинг қайнонага бўлган ҳурмати кўрсатилган. Келин эрининг ўлганлиги тўғрисида маълумотнома олган бўлса-да, унга эри ҳаётдек, гўё узоқ сафарга кетгандек туюлади. Ҳикоя муҳаббат, садоқат ва вафони тараннум этади.

هم سيب هم ستاره – (“Ҳам олма, ҳам юлдуз”)¹⁵ ҳикояси бир-бирларидан совуган, бефарзанд эр-хотин ҳақида. Ҳикоя услуби шоирона, қиска, лўнда жумлалар, сўз санъатлари билан безатилган. Эр доим ўз қоронғи хонасида расм чиқариш билан

овора. Қалбан ёлғиз қолган аёлнинг ҳис-туйғулари жуда нозик, жозибали ифодаланган. Бутун ҳикоя давомида “ухлаётган гўзал аёл”га ўхшатишган тоғ образи жуда кўп такрорланади. Унинг назарида бу ухлаётган гўзал аёл жуда мағрур ва бахтли, қаҳрамоннинг ташвишлари унга ёт. Лоқайдлик, малоллик билан суғорилган ҳаётдан кетиб, ўша тоғ чўққисига чиқиш ва мағрур тош аёлга айланиш қаҳрамоннинг армонига айланади. Адибанинг аксарият ҳикоялари каби “Ҳам олма, ҳам юлдуз” ҳикоясида ҳам аёлнинг ҳис-туйғулари биринчи ўринга кўтарилган бўлиб, унда мавҳум бир ҳазинлик ҳукм суради.

Мана шундай ажиб маҳзунлик кайфияти уйғотадиган яна бир ҳикоя “زمرمه باغ” (“Боғнинг ҳиргойиси”)¹⁶ ҳикоясидир. Бу ҳикояда қишлоқ ҳаётидан бир лавҳа, қишлоқ қизининг аччиқ тақдири тасвирланган. Қаҳрамон оддий қишлоқ қизи Набот, ота-онаси негадир унга нисбатан ноҳақлик қилиб, сингилларини узатиб юборишган, уни эса уй ишларини қилиш учун олиб қолишиб, мактабда ўқитишмаган, вақтида турмушга беришмаган. Ота оғир касалдан вафот этади, уларнинг боғи эса сўлиб қолади. Сўлаётган боғ ёш умри ўтиб, ҳануз онаси олдида қолиб кетаётган хаста қизга қиёсланади.

Р.Тужжорнинг “زن شیشه ای” (“Шиша аёл”)¹⁷ ҳикояси таъсирли, ҳазин ҳикоя. Аёл тақдири, оғир касалга чалинган аёлнинг ҳолати тасвирланган. Аёл қалби нафис ишланган шиша гулдонга қиёсланган. Бу аёл яшашни, севилишни истарди. Ўзи эрини севар, ундан ҳам шуни кутарди. Аёл яна яшаши мумкин эди. Бироқ эрининг лоқайдлиги, унинг хиёнати ҳаёт учун курашолмай, ҳалок бўлишига – шиша каби парча-парча бўлиб кетишига сабаб бўлади.

Адиба ҳикояларининг аксариятида ҳаёт қийинчиликлари, машаққатлари тасвирланган бўлса-да, бошқа

¹³ Шу асар, 107-с.

¹⁴ Шу асар, 131-с.

¹⁵ راضيه تجار. هم سيب هم ستاره. تهران 1386/2007 ص 138

¹⁶ Шу асар, 243-с.

¹⁷ Шу асар, 95-с.

хикояларидан фарқли равишда ўқувчида бир оз хурсандчилик уйғотадиган “راز آن ستاره” (“Ўша юлдузнинг сири”) ¹⁸ номли севги мавзуси ҳам бор. Бўйи етган қиз ногирон онаси билан яшайди. Онанинг бутун танаси ишламайди, у доимо кизининг қаровига муҳтож. Қизисиз она кичкинагина ишни ҳам, бирон- бир ҳаракат ҳам қила олмайди. Касал онани деб қиз ўз бахтидан воз кечади. Чиройли, аммо ҳазин бу хикоя садоқат, вафо, масъулият ва ушалмаган бахт тўғрисида. Балки орзулар ушалар, чунки хикояда хотима йўқ, у китобхонга ҳавола қилинган. Китобхонни хикояга ижодий ёндашишга ундайди. Инсон эса эзгуликка ишонади.

Адибанинг “عروج” (“Парвоз”) ¹⁹ хикояси севги, ишқ мавзусида. Ҳикоя шоирона услубда ёзилган. Қаҳрамон – шаҳарлик қиз, у отаси билан қишлоққа келишни яхши кўради. Йигит эса қишлоқ муаллимининг ўғли. У ишбилармон, нуфузли, тадбиркор инсон. Улар турмуш курадилар. Ҳикоя иккинчи шахсга (аёлнинг севган кишига, яъни эрига) мурожаат қилиб ёзилган. Қаҳрамон аёл шахсияти табиат билан бирлашиб кетади. Қишлоқ манзаралари, дарё, узумзорлар, боғлар, кун ва тун ҳам аёлнинг изтиробларига шерикдек гўё. Асарда қисқа, ифодали бадиий жумлалардан фойдаланилган. Р.Тужжорнинг “Парвоз” хикоясидаги шоирона услубни насрий шеърга қиёслаш мумкин.

“نگهدارى لاله در باد سخت است” (“Шамолда лолани асраш қийин”) ²⁰ хикояси сюрреалистик хикоялар жумласига киради. Ҳикоя бош қаҳрамон Нозанин исмли аёлнинг ўз-ўзига мурожаатидан иборат бўлиб, монолог сифатида ёзилган. Мазкур хикоя қаҳрамоннинг ёлғизлиги, бахтсизлиги, машаққатлари ҳақида. Ҳикояда Нозаниннинг турмуш тафсилотлари, ҳар бир бажарган уй юмушлари кўрсатилган. Нозаниннинг

монологи орқали унинг болалигидан то ўрта ёшли давригача бўлган муддат кўз ўнгимизда гавдаланади. Мазкур хикояда ҳам адиба аёл қалб кечинмаларига катта аҳамият берган. Ҳикояда олдинги хикояларидаги каби маҳзунлик ҳукмрон, жуда кўп жойлари мавҳум, мажозларга бой.

Р.Тужжорнинг “آرام. شب به خير” (“Хайрли тун”) ²¹ хикояси магик реализм услубида ёзилган хикоя. Бу хикоя совуған муҳаббат, бегоналашган эр-хотин, лоқайд эр, эрининг заррача бўлса-да меҳрига муҳтож аёл ҳақида. Эрининг лоқайдлигидан озор чеккан аёл унинг эътиборини жалб қилиш учун кўп ҳаракат қилади. Эри эса телевизордан кўзини узмайди, соябон ушлаган аёл расмини чизади. Эрининг эътиборини ўзига қаратолмаган аёл ниҳоят соябонни олиб ўзини деразадан ташқарига ташлайди. Шамол уни ўзи билан олиб кетади. Бу эпизод Г.Маркеснинг “Танҳоликнинг юз йили” асари қаҳрамонининг ҳаёт азобларидан безиб чойшабга чиқиб осмонга учиб кетганини эслатади.

“هفت قدم رنج تا باغ نارنج و ترنج” (“Апельсинзоргача етти қадам ранж”) ²² хикояси мажозий, сюрреалистик унсурларга бой. Асрлар давомидаги аёлнинг қисмати ҳақидаги хикоя. Аёл доимо эркак билан бирга, яхши онлари ҳам, ёмон кунлари ҳам эркак билан боғлиқ. Эркак ҳам зулм ўтказувчи, ҳам халоскор. Бу иккиси – аёл ва эркак ўртасида доим ришта бор. Бу хикоя оддий сюжетли бир воқеани баён этувчи хикоя эмас, балки фалсафий-ахлоқий маъноларга, мулоҳазаларга тўла хикоя ҳисобланади. Бу хикоя қаҳрамонлари – аёл ва унинг эри. Етти қадам – аёл яшаган даврларнинг етти босқичи: олдин ибтидоий, кейин кўчманчи саҳровий, кейинроқ феодал ва ҳоказо. Қаҳрамон аёл бир нечта даврларда яшайди. Ёзувчи барча хикояларида бўлгани каби мазкур хикоясида ҳам ўзига хос образлар топадики, биз ҳеч қайси адибларда бундай

¹⁸ راضيه تجار. هم سيب هم ستاره تهران 1386/2007 ص 67

¹⁹ راضيه تجار. هم سيب هم ستاره ص 25

²⁰ Шу асар, 155-с.

²¹ راضيه تجار. هم سيب هم ستاره ص 261

²² Шу асар, 83-с.

образларни учратмаймиз. Ҳар бир ранж аёлнинг яшаган даврини англатади: Биринчи ранж унинг ибтидоий жамоа тузуми давридаги ғордаги ҳаёти билан боғлиқ. Иккинчи ранжда ўтовдаги кўчманчилар ҳаёти ва шу ҳаётдаги аёлнинг ўрни, учинчи ранжда қамалга олинган ўрта асрлар шаҳри, унда асир олинган аёл тақдири, тўртинчи ранж кўп хотинли оиладаги тўртинчи хотин тақдири, бешинчи ранж боласи эри томонидан тортиб олинган аёл тақдири, олтинчи ранж оғир меҳнатдан томирлари чиқиб кетган аёл, еттинчи ранжда ҳозирги кунда аёлнинг тақдири, ўрни, қисмати тасвирланган. Мана шу даврларда яшаб ўтган аёлнинг ҳар бир лаҳзаси эркак билан боғлиқ. Аёл ҳамиша заиф, ҳимояга ва эътиборга муҳтож инсон сифатида гавдаланади. Буларнинг барчаси – аёлнинг турли даврларда яшаб чиқиши қаҳрамоннинг тасаввурида содир бўлади. Тўғрироғи, хотира каби бир-бир аёлнинг ҳаёлидан ўтади. Ҳикояда ғайриоддий элементлар кенг ўрин тутаяди, улар реалистик деталлар билан ғалати тарзда бирикади.

Сўнги йилларда форс адабиётида ҳикоянинг “داستانک” ёки “داستان کوتاه کوتاه”²³ атамаси билан номланадиган жуда қисқа шакли оммалашган. Адабиётшунос олим Муҳаммадризо Рузбех “داستانک”ни ҳикоянинг бир шакли сифатида қараб, унга қуйидагича таъриф берган:

“Достонак” ҳикоядан кичикроқ (1000-1500 сўздан иборат) асар бўлиб, кўпинча, Антон Чеховнинг ҳикоялари каби ҳикоя хусусиятларидан кам баҳраманд бўлади”²⁴.

Серкирра ижодкор Розия Тужжор ҳикоянинг айнан мана шу шаклида ҳам қалам тебратиб, бир қанча қисқа ҳикоялар муаллифига айланди.

Унинг “طلوع” (“Қуёшнинг чиқиши”)²⁵ ҳикояси жуда қисқа ҳикоялар туркумига киради. “Қуёшнинг чиқиши” ҳикояси лирик, шоирона тилда ёзилиб, унда ҳаётий лавҳа акс этган. Бу ҳикояда биз Эрон урф-одатлари билан танишамиз. Масалан, онанинг ўз қизига “она қизим”, “онажоним” каби сўзлар билан мурожаат қилиши, оғир касал бўлишига қарамай, ибодатини қанда қилмагани, ўз аҳволини яхши билганидан қизидан рози-ризолик сўрашлари, буларнинг бари барча мусулмон шарқи кишиларига хос хусусиятлар чиройли тасвирлар билан жуда қисқа-лўнда ифодаланган.

“تصویر های شکسته” (“Синган тасвирлар”)²⁶ ҳикояси ҳам жуда қисқа ҳикоялар туркумига киради. Ҳикояда ҳаёт манзаралари синган ойнанинг бир парчасида ўз аксини топади. Синган ойна парчасини атрофни кўра оладиган қилиб велосипедига ўрнатиб олган ўн икки ёшли боланинг кўчалар бўйлаб қилган сайри тасвирланган. Тасвирлар фақат эзгуликни кўрсатадилар. ХХI аср бошларида ёзилган мазкур ҳикоя охирида бола тинч-осойишта ҳаёт билан бирга ҳарбийларни кўради. Бутун халқ ва ҳарбийлар инқилоб томонида эканликлари ҳикоя мазмунидан билиниб туради. Р.Тужжор ислом инқилоби ғалабасидан кейинги илк даврларни чиройли манзаралар билан кўрсатиб берган.

Розия Тужжорнинг айрим ҳикояларини бир маротаба ўқиб чиқиш етарли эмас. Биринчи маротаба ўқиганда кўнгилда муайян туйғулар уйғонади. Яна бир бор ўқишга эҳтиёж пайдо бўлади. Қайта-қайта ўқиш мобайнида эса янада чуқурроқ маънолари, ҳикоянинг пинҳоний, махфий томонлари, тағмаънолари кашф қилинади гўё.

Унинг қаҳрамонлари мураккаб шароитга ўралиб қолган, тақдир, замона, муҳит улар ҳаётига таъсир қилади ва ҳаётларида из қолдиради. Адиба кул ранг

²³ جمال مير صادقی. ادبیات داستانی. قصه. رمانس. داستان ص 274

²⁴ کوتاه. رمان. تهران. 1376
²⁴ Муҳаммадризо Рузбех. Ҳозирги замон Эрон адабиёти. Т.2012. 178-с.

²⁵ راضیه تجار. هم سبب هم ستاره ص 167

²⁶ راضیه تجار. هم سبب هم ستاره ص 189

рангдаги, машаққатларга тўла дунёни кўради, уни тасвирлайди ва асарини тушкун руҳда яқунлайди. Бу унинг ижодига хос бўлган яна бир хусусиятлардан биридир.

Муҳожирликда яшаб, ижод қилаётган Эрон замонавий ёзувчиларидан бири Зўйо Пирзод 1952 йил Ободон шаҳрида дунёга келган. Ўша ерда ўрта мактабни тамомлаган. Зўйо Пирзод, асосан, қисқа ҳикоя жанрида ижод қилади. Қисқа ҳикояда ҳаётни кенг қамраб олиши, воқеаларни жозибали манзараларда чизиб бериши жиҳатидан унинг “یک زندگی” (“Бир аёлнинг ҳаёти”) ²⁷ ҳикояси ўзигача яратилган бошқа ҳикоялардан ажралиб туради. Ҳикоя қари аёлнинг гуллаган дарахтга қараб туриши билан бошланади. Бу кекса аёл ҳаёти давомида неча марталаб мана шу дарахтнинг гуллашини кузатган. Ҳозир эса унинг кўнглини неча марталаб шод этган дарахтнинг навбатдаги гуллаши унга ҳеч қандай шодлик бахш этмайди. Вақт ўтиб бормоқда. Аёлнинг эса тобора мадори кетиб бормоқда. Ҳар бир инсон кексайган чоғида ўтмиш ҳаётига назар ташлагани сингари, аёл ҳам шу дарахт билан боғлиқ ўтказган дамларини бир-бир кўз олдида келтиради. Аёлнинг ҳаёти унинг шу дарахт гулларини илк бор кўрганидан бошлаб, ўзи ва оиласининг ўтган умри-ю, ҳозирги ҳолатигача бўлган дамларни эслаб, хотирасида бутун бир давр гавдаланади. Аёлнинг энг эзгу хотиралари шу дарахт гуллари билан боғлиқ. Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, ҳикояда дарахт гуллари аёлнинг ўтмиши билан шунчаки биргаликда берилмаган, албатта. Дарахт гуллари ҳикояда мустақил рамзий образ сифатида гавдаланади. Аёл характеридаги кўпгина қирралар дарахтнинг гуллаши билан уйғун ҳолда очила боради. Дарахт гуллари аёлнинг илк бора янги келинлигида, кейин она бўлганида, сўнг эса фарзандининг бахтини кўргандаги ҳолатида, ниҳоят кексайганидаги ҳис-туйғуларини сезади,

юрак сирларини гўё тушунади. Аёл ҳаётининг энг бахтли ва қайғули дамларида шу дарахт гуллари унга шерик бўлган. Адиба мазкур ҳикоянинг ҳар бир воқеасида инсон умрининг бир даврини тасвирлаб беради. Шу қисқа сатрларда бутун бир ҳаёт гавдаланади. Ўтган умр гўё сарҳисоб қилинади. Аниқ сюжетга эга бўлмаган мазкур қисқа ҳикояда умрбод гуллаётган дарахт – ўтаётган умр рамзи. Одам умрининг гуллаётган, янги ниҳол чиқарган дарахт билан қиёсланиши жаҳон адаблари (Пушкин, Толстой ва бошқалар) асарларида ва афсона, мифлар, эртақларда ҳам кўп учрайди.

Зўйо Пирзоднинг мана шундай ҳажман қисқа “همسایه ها” (“Қўшнилар”) ²⁸ ҳикоясини ҳам мулоҳаза, мушоҳада уйғотувчи, анъанавий сюжетсиз ҳикоялар жумласига киритиш мумкин. Икки аёлнинг оилавий ҳаёти бир маромда давом этади. Балки бу бахтдир: эрталаб туриб нонушта тайёрлаш, болаларни мактабга кузатиш, кутиб олиш, тушлик тайёрлаш ва ҳоказо. Ёзувчи қаҳрамоннинг ички кечинмаларига тўхталмайди, айтмоқчи бўлганларини хатти-ҳаракатлар орқали кўрсатиб беради.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, 1979 йилги инкилобдан кейин форс адабиёти майдонига аёл ёзувчиларнинг янги авлоди кириб келди, аёл ижоди ва аёл образи янги талқин этила бошлади. Замонавий Эрон адабиётида аёл кўнглини тўла англашда, қалби тубига етиб боришда, унинг барча сир-асрорларини кашф этишда таниқли адиба Розия Тужжор ижоди алоҳида ажралиб туради. Унинг ҳикояларида аёл образига янги талқин кузатилади, яъни унинг ҳикояларида анъанавий мазлума шарқ аёли эмас, балки зиёли, ўз овози ва эркига эга аёл образи тасвирланади. Адиба ҳикояларида шоирона услубни қўллайди. Унинг ҳикояларига хос хусусиятлардан бири маҳзунлик кайфиятининг устунлигидир. Розия Тужжорнинг ҳикоялари воқеаларга бой эмас, балки ушбу ҳикоялар инсоннинг,

²⁷ زویا پیرزاد. سه کتاب. تهران 2006. ص 28

²⁸ زویا پیرزاد. سه کتاب. تهران 2006. ص 6

айниқса аёлларнинг ички дунёсига қилинган сафарнинг баёнидан иборатдир.

Адабиётлар

1. 2004. حسن مير عابدينى. صد سال داتان نوبيسى ايران. جلد دوم/تهران
2. 2008. تورا من چشم در راهم. وجيهه على اكبرى سامانى تهران
3. Современная иранская проза. Антология иранского рассказа. Том I. СПб. 2010.
4. 1386/2007. راضيه تجار. هم سيب هم ستاره تهران
5. 1997. جمال مير صادقى. ادبيات داستانى. قصه. رمانس. داستان کوتاه. رمان. تهران
6. Мухаммадризо Рузбеҳ. Ҳозирги замон Эрон адабиёти. Т.2012.
7. 2006. زويا پيرزاد. سه كتاب. تهران

Турдиева О. Разнообразие тематики современного иранского рассказа (на материале женской литературы). В данной статье рассматривается творчество иранских писательниц, как Маниже Жанкули, Самара Асланур, Захро Завариён, Важихе Али Акбарий Сомоний, Розия Тужжор. Анализируется специфические, особенности, а также тематика и проблематика их рассказов.

Turdiyeva O. Subject varieties of the motermsdern iranian story (on a material of the female literature) The article discusses woks of the Iranian female writers, as Manije Jankuli, Samara Aslanpur, Zahro Zavariyon, Vahihe Ali Akbary Samani, Roziya Tujjor. The originality, features, subjects and problematic features of their stories are analyzed
